

1

Régi történet ez, több mint hetven esztendő, de mivel most van az amerikai polgárháboru százéves évfordulója és mivel ennek a nagy küzdelemnek egy magyar tiszte is szerepel benne, bizonyára lesznek, akik érdeklődéssel olvassák el.

Vasváry Odón

Három vállalkozó szellemü amerikairól van szó, akik fejükbe vették, hogy együtt, de három külön kis csónakon, végighajózzák a Dunát, kezdetétől a végéig. A Duna Németországban, a badeni nagyhercegségnek azon a részén indult el, ahói a Fekete Erdő nevü terület fekszik és tulajdonképpen két kis jelentéktelen folyó, a Brigach és a Brege összefolyásából keletkezik. Ez a hely egy Donaueschingen nevü kisvárosnál van. Lejebb másfél mérfölddel jön össze a két kis folyó s attól kezdve egy lesz, Duna névvel.

Az amerikaiak ezek voltak: Poultney Bigelow, 36 éves író és utazó, számos nagy történelmi munka későbbi szerzője, egyébként ügyvéd, aki azonban megengedhette magának, hogy nem praktizált, hanem kedvteléseinek élt. Az apja előkelő ember volt, az Egyesült Államok követe Franciaországban, ő maga pedig, aki európai iskolákban is tanult, iskolatársa és barátja lett a német trónörökösnek, aki azután II. Vilmós néven írta be nevét a történelembe. A három között Bigelow volt a legfiatalabb.

A másíknak neve Francis David Millet volt, festőművész és író, későbbi haditudósító, aki az uttal kapcsolatban arra is vállalkozott, hogy lerajzolja a legérdekesebb látnivalókat. Dobos fiu volt a polgárháboruban, mint a 60-ik massachusettsi ezred legfiatalabb katonája. Az utat követő esztendőben a chicagói világkiállítás egyik művészeti igazgatója lett. 1912-ben halt meg, mint a "Titanic" hajószerencsétlenség egyik áldozata.

A harmadik vállalkozó neve Alfred Parson volt, 44 éves angol festőművész, aki ugyancsak rajzolni akarta az ut nevezetességeit.

HÁROM AMERIKAI A DUNÁN

A Duna kezdetétől, főképpen Bécsig, már sokan megtették az utat csónakon, de ez volt az első eset, hogy amerikai típusu "canoe" csónakkal vágott neki valaki a hosszú utnak. A csónokok mind amerikaiak voltak, egyformák. 15 láb hosszú és 30 incs széles volt mindegyik a legnagyobb szélességénél. A három utas közül csak egynek voltak tapasztalatai a canoe utazás terén, aki már több hosszú utat tett meg ilyen alkalmatossággal.

A vállalkozás meglehetősen érdeklődést váltott ki a kisvárosban, amely 2840 kilométernyi távol-

ságra van a Duna Fekete-tengeri torkolatától.

1891 júniusában indultak, jókora kíváncsi sokaság szerencsekívánataitól kísérve.

Az ut lassu volt, de érdekes és élvezetes, főképpen, mert a partvidékek lakói mindenütt a legnagyobb szíveséggel fogadták a vállalkozószellemű idegeneket. Julius 27-én érkeztek magyar területre Dévénynél. A millenniumi emlékmű még akkor nem állott a Dévényi sziklacsucs tetején, de a régi erős vár romjai akkor is ott voltak. A három utas azonnal megérezte, hogy egy másik világba érkezett. Megálltak a falunál, ahol a magyar beszéd dallamos hangzása rögtön megérezte velük, hogy mástípusu emberek várakoznak rájuk. Maga a falu is más volt, mint amiket addig láttak. A falu korcsmájában kaptak izletes ennivalót, ahol a korcsmáros lánya, Mariska, nagynehezen beleegyezett, hogy lerajzolják. A csinos leányzó azonban sulyosan tévedett; eltűnt, de nemsokára előkerült, cifrán, fekete selyembe öltözve, napernyővel és keztyűvel a kezén. A két festő nem ezt akarta s így a rajzolásból nem lett semmi.

A könyvben, amelyet az utról Millet, a festő irt elmondják, hogy amint a falusiak megtudták, hogy amerikaiak, azonnal a legteljesebb vendégszeretettel fogadták őket. A hálás magyar nép nem felejtette el azt a rokonszenvet, amit Amerika mutatott vele szemben az 1848-as szabadságharc alatt és után és ez a hálaérzet mint örökség szállt egyik nemzedékről a másikra.

Ugyanitt érdekes epizódjuk történt a helybeli postamesterrel. Egy csomó levelet akartak továbbítani. A postamester álmélkodva nézte a sok levelet, amiben a felesége is segített neki. Amikor meg akartak venni egy csomó különböző áru bélyeget jövődó használatra, a postamester felázadt. Azt nem lehet. Már eddig is több forint áru bélyeget használtak el levelekre. Legjobb lesz, ha a többi bélyeget akkor veszik meg, amikor a levelek megíródnak. Hiába árgumentáltak az amerikaiak. Végre ezek beleegyeztek, hogy legalább egy pár tizkrajcáros bélyeget adjon nekik. A postamester azonban erre sem volt hajlandó, azzal az indokolással, hogy a tizkrajcáros bélyegek százas ívei még sértetlenül megvannak nála és itt a hónap vége, amikor neki el kell számolnia a készlettel. Az elszámolás könnyebb lesz, ha az ívek egészben maradnak.

Végre abban egyeztek meg, hogy ugyanannyi ötkrajcáros bélyeget ad az idegeneknek. A könyv írója megjegyzi, hogy utjuknak az volt a legérdekesebb tapasztalata: amikor a kemény, és recesszó német nyelv helyett a muzsikális magyar beszédet meghallották.

Visegrádon is megálltak. Görgei Arthur, a

4

Dec. 4 - 1963

Irtta: VASVÁRY ÖDÖN

magyar szabadságharc tragikus vezére ott élt. Az öreg katona magához kérette a három idegent, akik örömmel teljesítették az óhajt. Görgeiben is egy Amerikával szemben hálás magyart találtak. Estefelé a tábornok ott akarta tartani őket, de az idegenek tovább eveztek, bár nehéz volt megválni a páratlanul kedves magyar vendéglátástól.

Budapestnél viharba kerültek, ami kárt is csinált nekik, de az kijavították és elfelejtették az ottani evezős egyesület vendéglátása révén. A budapestiek kedves vendéglátása is örökre emlékezetes maradt számukra. Budapesten Gerster Lajos, az Egyesült Államok alkonzula volt egyik legszívesebb utmutatójuk, a nagy amerikai-magyar orvosprofesszor, Gerster Árpád családjának egyik tagja.

Dunaföldváron is kiszálltak, ahol a templom felirata ragadta meg legjobban a figyelmüket, amelyet egyetlen szónak gondoltak s ezért le is irtak eképpen: "Isten-Gondviselényujtottdiszjalakotrám", amit bizonyára a templom díszesebb megújítása alkalmával helyeztek el s ami a valóságban mint a régi időkben divatos haxameter, ezt mondja: "Isteni gondviselés nyujtott diszjalakotrám."

Mohácsnál, a századokkal azelőtti nagy nemzeti tragédia színhelyénél nem akartak megállni, valószínűleg nem is tudták, hogy milyen történelmi helyen járnak. A falu házai egészen a vízparton vannak, ahol egy csomó szebbnél-szebb falusi gyerek figyelte a jövevényeket. Kiszálltak és beszédbe elegyedve a gyerekekkel, óriá-

FORR.: 5

si meglepetésükre hallották, amint az egyik 12 éves forma fiu — angolul szól hozzájuk, még pedig félreérthetetlenül amerikai kiejtéssel. A fiu elmondta, hogy a faluban tudtak jövetelükről és nagyapja erősen reméli, hogy nem fognak továbbmenni megállás nélkül.

Alig telt bele néhány perc, már megtudták, hogy ki ez a "nagyapa": Fornet Kornél, volt magyar honvéd és amerikai polgárháborús tiszt, az általa szervezett 22-ik new-jerseyi ezred első ezredese. Fornet már 73 éves volt az amerikaiak látogatása idején. Percek alatt terítve volt a lakoma, amelyhez még 1848-ban született tokaji bort fogyasztottak. Az öreg harcos elmondotta élete történetét, majd megindult a szónoklatok árja, amelyeknek lényege az Amerika iránti hála kifejezése volt.

Ilyen és hasonló epizódok tarkították a három utazó hosszú kalandját. Fornet még három esztendeig élt a találkozás után, 1894-ben halt meg Vácott, de a fővárosban, a kérepesi temetőben van a sírja, nem messze Kossuth mauzoleumától. 1945-ben az amerikai misszió vezetője, Townszend ezredes koszorút helyezett rá.

Láda a Körtvákon:
Bigelow, Paulsney